

<https://doi.org/10.62837/2024.7.126>

SARA FƏTƏLİYEVƏ

ADU

Rəşid Behbudov 134

e-mail:sarafataliyeva60@gmail.com

ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ ALMAN DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ AUDIO VƏ VIDEO MATERIALLARDAN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ XÜLASƏ

Tədris prosesinin təşkili zamanı tələbələrin müxtəlif üsullarla öyrədilməsi və dillərin mənimsəmə prosesinin aktiv, dinamik bir proses olmasını nəzərə almaq olduqca vacibdir. Bu baxımdan müəllim öz təşəbbüslərini aktiv tərəfindən-tələbələrin fikir və fəaliyyətləri ilə birləşdirdikdə, tədrisi interaktiv səmtə istiqamətləndirdikdə təlimin texnoloji faydası daha üstün olur. Xarici dillərin tədrisində bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi, onların tətbiqi prosesi mühüm yer tutur. Bu yanaşmanın üstünlüyü ondadır ki, tələbə tədris materialını qoyulan problem əsasında müstəqil həll etməyə çalışır. Bu təlimin əsasında situativlik dayanır. Təlimdə problemlə situasiya yaradan zaman müəllimin və tələbələrin fəaliyyət xüsusiyyətləri xeyli fərqli olur. Problemlə situasiyada ağırlıq mərkəzi tələbənin üzərinə düşür, onun fəallığı bir qədər artır. Dərsdə müəllim yeni mövzu ilə əlaqədar tələbələrin qarşısında problemlə vəzifə qoyur, tələbələr qoyulmuş vəzifəni qavrayır və onun mümkün olan həlli yollarını düşünür, müəllim problemin həlli yollarını danışmağı təklif edir, tələbələr vəzifənin mümkün olan həlli yollarını sadalayır, müəllim öz fikirlərinin doğruluğunu əsaslandırmağı tələbələrdən tələb edir, tələbələr öz mülahizələrinin həqiqiliyini isbat etməyə çalışırlar, müəllim daha düzgün olan mülahizəni müəyyənləşdirməyi tələb edir, tələbələr bu tapşırığın da öhdəsindən gəlirlər. Müəllim düzgün ehtimaldan yeni biliklə əlaqədar müvafiq nəticə çıxarmağı onlara təklif edir, təhsilalanlar müəllimin rəhbərliyi altında yeni biliklə əlaqədar nəticələr çıxarırlar, lazım gəldikdə müəllim tələbələrin aldıqları nəticələri ümumiləşdirir, dilöyrənənlər ümumiləşmiş yeni biliyi dərk edirlər, müəllim mənimsənilən yeni biliyi möhkəmləndirmək üçün sual və tapşırıqlar verir, tələbələr müxtəlif formalarda təkrarla məşğul olurlar, müəllim öyrənilmiş yeni biliyi tətbiq etmək məqsədi ilə tələbələrin əməli işini təşkil edir. Beləliklə, orta və ali məktəblərdə xarici dilin tədrisinin ən başlıca məqsədi tələbələrdə ünsiyyət vərdişlərinin formalaşdırılmasıdır. Ünsiyyət vasitələri dedikdə, biz təkcə danışmaq bacarıqlarını deyil, həmçinin dinləmə bacarıqlarını da nəzərdə tuturuq.

Açar sözlər: innovasiya, dil, metod, texnologiya, nitq

Qloballaşma prosesi bir çox sahələrdə olduğu kimi elm, təhsil, elmi tədqiqatlar sahəsində də özünü büruzə verir. Bu da qeyd olunan sahələr qarşısında müəyyən vəzifə və tələblər qoyur. Məhz bu baxımdan ölkəmizdə təhsilə, tədrisə və mütəxəssis hazırlığına münasibətlər də dəyişir.

Xüsusilə son illərdə təhsil sisteminin inkişafı, təkmilləşdirilməsi, humanistləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xarici dil müəllimləri, xüsusilə də dili, o cümlədən alman dilini ixtisas kimi tədris edən müəllimlər bir tərəfdən sosiolinqvistika, psixolinqvistikanın və başqa sahələrdə əldə edilmiş nailiyyətləri nəzərə almalı, digər tərəfdən isə dilin ənənəvi komponentləri olan fonoloji, sintaktik və semantik aspektlərlə bağlı biliklərdən öz real təlim fəaliyyətlərində istifadə etməli və nəzəri ideyaları təcrübəyə tətbiq etməlidirlər. İntensiv dinləmə zamanı istifadə edilən audio materialların müsbət və mənfi cəhətləri də vardır. Audio materiallardan istifadə tələbələrə müxtəlif danışıq formalarını eşitməyə şərait yaradır, fərqli danışıq tərzləri ilə yaxından tanış olan tələbə dil daşıyıcıları ilə ünsiyyətdə olarkən heç bir problem yaşamır. Lakin audio materiallardan istifadə heç də həmişə problemsiz keçmir. Bəzən sınıfdə akustik problemlər yarana bilər. Belə olan halda tələbələr audio mətni tam eşitmədiklərinə görə anlama bilmirlər [1, s.136]. Bəzən tələbələr hər hansı söz və yaxud da ifadəni anlamadıqları üçün dinlədikləri mətnin məzmununu da dərk edə bilmirlər. Söz və ifadələrin tam şəkildə başa düşülməməsinə başlıca səbəb bəzi səslərin fərqli tələffüz edilməsidir. Danışıq zamanı səslərin bəzilərinin assimilyasiya prosesində təhrif edilməsi problemlərə yol açır. Bu səbəbdən tələbələr tələffüz edilən söz və ifadənin nə olduğunu anlamaqda çətinlik çəkirlər. Tədqiqatçılar problemin həllinə dair iki yol göstərirlər. İlk növbədə, tələbələrə diaqramlar və izahat vasitəsilə səslərin danışıq prosesində necə ifadə olunduğunu göstərmək olar. Daha bir həll yolu dinləmə prosesində tələbələrin diqqətini bu səslərə yönəltməkdir. Onlar təhrif edilən səsləri tam eşitsinlər deyə biz konkret bir parçanı təkrar-təkrar onlara dinlətdirə bilərik. Bu tələbələrin bu səslərə alışmasını təmin edəcəkdir. Onlar dinləmə ilə bərabər tələbələri görüntü ilə də təmin edir. Bəzi hallarda videomaterialların istifadəsi də problemlərlə müşayət olunur.

Dilöyrənmə prosesində audio və videomaterialların istifadəsində qarşıya çıxan problemləri aşağıdakı kimi qruplaşdırma bilərik:

1. Texniki problemlər - Audio və videomateriallardan istifadə prosesində texniki avadanlıqlarla işlədiyimizi nəzərə alsaq, texniki problemlərin qaçılmaz olduğunu anlama bilərik. Videomaterialların proyektorlar vasitəsilə işıqlandırılması zamanı lampalarda yaranan problemlər görüntünü keyfiyyətsiz edir. Power Point slaydlarından istifadə zamanı şriftin ölçülərinin və ya rənginin standartlara uyğun olmaması çətinliklər törədə bilər.

2. Diqqətin yayınması - Bəzi hallarda texniki avadanlıqlar belə tələbələrin diqqətinin yayınmasına səbəb ola bilər. Məsələn üçün, proyektorlardan gələn xüsusi effektlər və ya işıqlar dilöyrənənlərin diqqətini çəkmə və videodakı məlumatın tam şəkildə mənimsənilməsinə səbəb ola bilər. Başqa bir problem isə slaydlardakı məlumatın mürəkkəb və çox olması ilə bağlıdır. Təqdim edilən videomaterialdakı parçanın mürəkkəb, dilöyrənənlərin dil səviyyələrinə uyğun olmaması onların demotivasiyasına və diqqətlərinin yayınmasına səbəb ola bilər.

3. Xərc - Proyektor, kompüter və başqa texniki vasitələrdən istifadə maddi cəhətdən müxtəlif problemlər törədə bilər.

4. Vaxt - Audiovizual materialların hazırlanması kifayət qədər vaxt apara bilər. Materialın hazırlanması dedikdə biz keçirilən mövzuya uyğun videoların və ya film parçalarının tapılması, buna uyğun olaraq dərs planının yazılmasını nəzərdə tuturuq.

5. Məkan - Texniki avadanlıqların istifadəsi zamanı ortaya çıxan başlıca problemlərdən biri də otaqlarla bağlı olur. Bəzən otaqların çox böyük olması nümayiş etdirilən videonun hamı tərəfindən izlənilməsinə və yaxud da istifadə edilən audio materialın hər kəs tərəfindən eşidilməsinə maneçilik törədə bilər. Başqa bir problem isə sinif otaqlarının işıqlandırılması ilə bağlıdır. Çox işıqlı otaqlarda proyektorun istifadəsi mümkünsüz ola bilər. Günəş işığının çox olması səbəbindən proyektor vasitəsi ilə təqdim edilən video və ya slaydların keyfiyyəti aşağı düşə bilər. Bu problemi yaşamamaq və yüksək keyfiyyətli səs və görüntü təqdim etmək üçün müəllim dərs keçəcəyi otağı əvvəlcədən nəzərdən keçirməli və lazım gəldikdə otağı dəyişməlidir. Ünsiyyət prosesində çox tez-tez istifadə edilən jestlər, mimika və digər qeyri-verbal ünsiyyət vasitələri dilöyrənən tələbələrə əlavə məlumat ötürmüş olur. Dilöyrənənlər izlədikləri video parçanın mənasını səhv interpretasiya edə bilərlər. Bu isə dərs prosesinin faydalı və səmərəli olmasına maneə yaradır. Belə çətinliklərin yaşanmaması üçün müəllim əvvəlcədən bəzi hərəkət, jest və mimikaların mənasının dilöyrənənlərə anlatmalıdır. Qloballaşma dövründə alman dilində bacarıqların formalaşdırılmasından danışarkən, daha çox onları ingilis dilində mətnlər üzərində işin təşkili prosesinə cəlb etməklə, vərdişlərin integrativ şəkildə, yəni şifahi nitq, dinləyib-anlama, oxu və yazı vərdişlərinin inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulur. Bu isə xarici dillərin tədrisi metodikasında qəbul edilmiş və xarici dillərin, o cümlədən alman dilinin təlimi prosesinin səmərəliləşdirilməsini təmin etməyi, yəni hər hansı hərəkəti icra etməklə öyrənmək prinsipinin məqsədyönlü, sistemli, mərhələli şəkildə təşkil edilməsini nəzərdə tutur. Məlumdur ki, xarici dilin öyrənilməsində müəllimin rolu böyük və danılmazdır. Müəllimin vacib rollarından biri də onun informasiya mənbəyi olmasıdır. Müəllim tələbələrin dinləmə və anlama bacarıqlarının inkişaf etdirmək, onları videomateriallarla təmin etmək üçün müxtəlif mənbələrdən, internet resurslarından istifadə edərək xarici dildə olan videolar, qısa metrajlı filmlər izləməyi məsləhət görə bilər. Auditoriyada videomateriallardan istifadə metodikasından da danışılmışdır. Videomateriallardan səmərəli şəkildə istifadə etmək üçün bir neçə üsul göstərilmişdir:

- Sürətlə irəli çəkmək – Bu üsuldən istifadə edərək müəllim filmə bir parçanı və yaxud bir videoroliki sürətlə irəli çəkir. Videorolik bitdikdən sonra müəllim tələbələrdən bu videonun nə haqqında olduğunu və personajların nə dediyi haqqında məlumat alır. Bizim fikrimizcə, belə üsuldən istifadə tələbələrə videonu izləyərkən diqqətini onun əsas və vacib hissələrinə istiqamətləndirmək və videoda danışılan mövzunun məğzini anlamağa imkan yaradır.

• Səssiz izləmə- Bu üsüldən istifadə edərək müəllim tələbələrə səssiz şəkildə, lakin normal sürətdə film izləməyə şərait yaradır. Film parçası bitdikdən sonra o tələbələrdən personajların nə haqqında danışdıqlarına dair ehtimallar irəli sürməyi istəyir. Hər bir tələbənin cavabını aldıqdan sonra müəllim film parçasını yenidən, lakin səsli şəkildə təqdim edir və beləliklə, tələbələr ehtimallarının doğru olub olmadığını yoxlayırlar. Belə üsüldən istifadə edərək, müəllim tələbələrə ünsiyyət zamanı təkcə deyilən sözlərə deyil, həmçinin jestlər və mimikaya da fikir verməyi öyrədir.

• Stop-kadr – burada isə müəllim videonu hər hansı hissəsində dayandırır və tələbələrdən növbəti səhnədə nə baş verəcəyini, personajın növbəti səhnədə nə deyəcəyini soruşur. Bu üsul da digər üsullar kimi kommunikativ bacarıqların formalaşmasında böyük rol oynayır. Tələbələr artıq situasiyadan və yaxud ünsiyyətdə olduqları şəxsin mimika və jestlərindən onun nə deyəcəyini əvvəlcədən təxmin edə bilər və bu biliyə əsaslanaraq ünsiyyəti davam edə bilərlər [2, s.45]. Müəllim hər hansı audio materialı dinlətməzdən əvvəl mütləq materialı dinləmələrinin səbəbini, dinlədikləri parçadan hansı informasiyanı əldə etməli olduqlarını tələbəyə əvvəlcədən bildirməlidir. Belə olan halda tələbə dinlədiyi parçanın hansı hissəsinə daha çox önəm verməli olduğunu bilir və artıq bu hissəyə fikrini cəmləyərək, informasiya əldə etməyə çalışır. Tələbə qarşısında qoyulmuş məqsədlər onun motivasiyasını qaldırmağa qadirdir. Məqsədlər müxtəlif şəkildə qoyula bilər. Onlardan biri əvvəlcədən hazırlanmış suallardır. Müəllim hər hansı parçanı tələbəyə dinlətməzdən əvvəl, onu suallarla tanış edir və dinləyəcəyi parçadan konkret sualların cavabını tapmağı tapşırır. Belə olan halda tələbə məlumat üçün bütün parçanı dinləyir, suallara cavab tapa biləcəyi hissəyə isə daha çox önəm verərək daha diqqətlə dinləməyə və anlamağa çalışır. Texnoloji prosesə sistem halında yanaşmaqla həm təhsilçilərin idrakının formalaşmasına, fəaliyyət çevrəsinin genişlənməsinə, həm də müəllim novatorluğunun məkan və zaman daxilində yeni keyfiyyətlərlə görünməsinə əlverişli şərait yaradılmış olur [3,s.34]. Belə ki, İKT əsaslı müzakirələr, rollu oyunlar, debatlar və digər fəaliyyət növləri qrupdakı tələbələrin sayına uyğun olaraq elə təşkil edilməlidir ki, dərslərdə iştirak edən bütün tələbələr maksimum dərəcədə bunlardan faydalana bilsin. Bunları mənimsəməklə, onlar klassik ədəbiyyat nümunələri ilə tanış olurlar. Bu zaman tələbələrdə ətraf aləmə estetik baxış, tənqidi və yaradıcı təfəkkür formalaşır. Eyni zamanda xarici ədəbiyyatlarla tanışlıq onlarda humanist qiymətləndirmə orientasiyası mexanizmini işə salır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, tədris prosesinin təşkili zamanı tələbələrin müxtəlif üsullarla öyrədilməsi və dillərin mənimsəmə prosesinin aktiv, dinamik bir proses olmasını nəzərə almaq olduqca vacibdir. Bu baxımdan müəllim öz təşəbbüslərini tələbələrin fikir və fəaliyyətləri ilə birləşdirdikdə, tədrisi interaktiv səmtə istiqamətləndirdikdə təlimin texnoloji səmərəsi daha üstün olur. Xarici dillərin tədrisində bilik və bacarıqların möhkəmləndirilməsi, onların tətbiqi prosesi mühüm yer tutur. Bu yanaşmanın üstünlüyü ondadır ki, tələbə tədris materialını qoyulan

problem əsasında müstəqil həll etməyə çalışır. Bu təlimin əsasını situativlik təşkil edir. Bəzən tələbələr öz fikirlərini ifadə etmək bacarığına malik olsalar da, dinləyib-anlama bacarıqlarının zəif olması səbəbindən ünsiyyət qurmaqda çətinlik çəkirlər. Zəif akustikası olan böyük auditoriyalarda qeyd olunan materialın səsləndirilməsi tez-tez narahatlığa səbəb olur və nəticədə auditoriyada bütün tələbələrin eyni dərəcədə yaxşı eşitməsini təmin etmək bəzən çətinləşir[3, s.21].

ƏDƏBİYYAT

1. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. М.: Просвещение, 2002, 232 с.
2. Щерба Л. В. О трояком аспекте языковых явлений .-Известия АН СССР, 1931,№ 1.
3. Anderson J. Kognitive Psychologie. Eine Einführung. Heidelberg: Francke, 1989, 118 s.

FATALIYEVA SARA THE ADVANTAGE OF USING AUDIO AND VIDEO MATERIALS IN GERMAN LANGUAGE TEACHING AT HIGH SCHOOLS SUMMARY

Instructors can help students overcome this reticence by assuring them that misunderstanding and the need for clarification can occur in any type of interaction, whatever the participants' language skill levels. Instructors can also give students strategies and phrases to use for clarification and comprehension check. By encouraging students to use clarification phrases in class when misunderstanding occurs and by responding positively when they do, instructors can create an authentic practice environment within the classroom itself. As they develop control of various clarification strategies, students will gain confidence in their ability to manage the various communication situations that they may encounter outside the classroom. While analyzing great attention was given to the facts taken from the literature. One of the important goals of the article is to detect and find out the reasons of usage of audio and video materials. The author emphasizes its role in methodology. Since its emergence this notion caught the attention and new researches appeared. It is noted that this gives us more power to understand the process clearly. At that time we use the language more competently. In communicative activities, the criterion of success is whether the learner gets the message across. In everyday communication, spoken exchanges take place because there is some sort of information gap between the participants. Communicative output activities involve a similar real information gap. In order to complete the task, students must reduce or eliminate the information gap. In these activities, language is a tool, not an end in itself. In a balanced activities approach, the teacher uses a variety of activities from these different categories of input and output. Learners at all proficiency levels,

including beginners, benefit from this variety, it is more motivating, and it is also more likely to result in effective language learning. So, it is very important to use audio and video materials in FLT.

Key words: innovation, language, method, technology, speech

ФАТАЛИЕВА САРА

ПОЛЬЗА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АУДИО И ВИДЕО МАТЕРИАЛОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА НА ВЫСШИХ ВУЗАХ РЕЗЮМЕ

Обучение устной речи должно носить целенаправленный, системный, поэтапный характер, что будет содействовать повышению эффективности данного процесса. В анализе большое внимание обращено на фактом, полученные из литератур. Ссылаясь на работы ученых исследовавших, а также подчеркивает ее важность. Отмечается, что эта дает вспоминать смысл во время анализа еще более ясно, а также более разнообразном колорите. Одной из основных целей изучения языка является овладение умением эффективно общаться на изучаемом языке. Сегодня существует настоятельная потребность в изучении иностранных языков. Внедрение новых идей в практику преподавания очень важно и актуально в нашей ситуации, так как владение языком сегодня является одним из необходимых условий для профессионального развития, и изучающие язык стремятся к овладению английским языком как средством общения. В данной ситуации необходимо владеть речевыми умениями на довольно высоком уровне, достаточном для того, чтобы иметь возможность делиться опытом и обмениваться идеями с коллегами и партнерами. Говоря знания преподавателей языка должны носить активный характер. Они должны быть готовы применить их, интерпретировать и адаптировать их применительно к конкретным ситуациям обучения и согласно интересам и потребностям своих студентов. В подобном контексте весьма существенным является подлинность используемых в процессе обучения языка текстовых материалов. Соответственно, в процессе обучения необходимо использовать реальные тексты и истории из реальной жизни, а не созданные писателями и зачастую не имеющие ничего общего с реальной действительностью и реальными условиями использования языка рассказы.

Ключевые слова: инновация, язык, метод, технология, речь

Rəyçi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Nuriyyə Əliyeva